

آشنایی با سحاب، نخستین مؤسسه جغرافیایی و نقشه‌نگاری در ایران و خاورمیانه

گنج نقشه

علمی خود با این مجموعه در ارتباط هستند تا از طریق بازدیدها به عنوان یکی از فناوری‌های آموزشی، آموزه‌های خویش را کامل کنند. در فرصتی مناسب به این مؤسسه رفتیم و در قالب یک میزگرد با استاد محمدرضا سحاب، رئیس مؤسسه، فاطمه پاک، مدیرعامل و گل صنم سحاب، مدیر داخلی و مسئول کتابخانه این مجموعه به گفت‌وگو نشستیم تا از برنامه بازدیدهای علمی و آموزشی مؤسسه سحاب بیشتر بدانیم.

« فکر ارائه خدمات بازدید از فعالیت‌های مؤسسه سحاب که نوعی استفاده از انواع منابع یادگیری برای دانش‌آموزان، دانشجویان و حتی معلمان رشته‌های مرتبط محسوب می‌شود، چگونه شکل گرفت؟

فاطمه پاک: «از گذشته‌های دور، به خصوص از دهه ۴۰

نخستین مؤسسه جغرافیایی و نقشه‌نگاری در ایران و منطقه خاورمیانه در سال ۱۳۱۵ خورشیدی (۱۹۳۶ میلادی) به همت استاد فقید ابوالقاسم سحاب و با همکاری فرزندش، زنده‌یاد مهندس عباس سحاب، بنیان نهاده شد. پس از وی محمدرضا سحاب که نسل سوم این خاندان است، فعالیت‌های مؤسسه را ادامه و گسترش داد. انتشار انواع نقشه، کره، اطلس و دیگر انتشارات جغرافیایی برای نخستین بار در ایران، حاصل کوشش‌های این مؤسسه و پایه‌گذاران آن بوده است. از همین رو می‌توان گفت که مؤسسه سحاب نقش زیادی در بالا بردن سطح دانش جغرافیا در کشور و شناسایی جغرافیای ایران در جهان داشته است. یکی از فعالیت‌هایی که در این مؤسسه دنبال می‌شود، فراهم آوردن امکان بازدیدهای علمی برای دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و محققان است. امروز که نسل‌های سوم و چهارم سحاب در کنار هم مؤسسه را اداره می‌کنند، دانش‌آموزان بسیاری برای تکمیل اطلاعات

برسند. یادم هست، زمانی که فرزندم به مدرسه می‌رفت، در کلاس آن‌ها نقشه وجود نداشت و من برای آنکه او را با نقشه و نقشه‌خوانی و برخی موضوعات جغرافیایی بیشتر آشنا کنم، برای کلاس و مدرسه او نقشه خریدم. آشنایی با نقشه‌ها و یاد گرفتن جهت‌یابی یکی از مزایا و نکته‌های مهم در دانش جغرافیاست.»

« شرایط بازدید از مؤسسه شما چگونه است و در هر بازدید چه اطلاعاتی در اختیار بازدیدکنندگان قرار داده می‌شود؟ »

پاک: «از دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی تا دانشجویان دوره دکترا برای بازدید به مؤسسه می‌آیند و به فراخور توان علمی، اطلاعاتی نظیر تاریخچه نقشه در ایران، چگونگی طراحی، تولید و چاپ نقشه، تولید کره‌های جغرافیایی، آشنایی با مراحل ترسیم و چاپ نقشه، انواع چاپ از دستی تا ماشین‌آلات پیشرفته، شناخت رنگ‌ها در نقشه، تفاوت انواع نقشه‌ها، نقشه‌های موضوعی، نقشه‌های مصور و موارد نظیر این در اختیار آنان قرار می‌گیرد. برای بازدیدها باید از قبل با مؤسسه هماهنگ شود. در هر نوبت حدود ۲۵ نفر را می‌پذیریم.»

گل صنم سحاب: «این نوع بازدیدهای علمی می‌تواند در ایجاد علاقه دانش‌آموزان نسبت به مجموعه‌ای از دانش‌ها و علوم مانند تاریخ و جغرافیا مفید و مؤثر باشد. متأسفانه روزگاری از زمان درس تاریخ و جغرافیا می‌زدند و به جای آن سایر درس‌ها را تدریس می‌کردند. این در حالی است که جغرافیا در جای خود بسیار مفید و کاربردی است و همه ما در زندگی به آن نیاز داریم.»

« آیا مواردی داشته‌اید که افراد بعد از بازدیدهای علمی به جغرافیا و علوم مرتبط با آن علاقه پیدا کنند و بازتاب‌های آن به شما رسیده باشد؟ »

استاد سحاب: «بارها این اتفاق را تجربه کرده‌ایم. حتی از دوران پدرم و پدربزرگ من که بنیان‌گذار این مجموعه بودند، مواردی نقل شده است. دانش‌آموزانی داشتیم که سالیان بعد تحصیلات عالی خود را در این رشته و رشته‌های مرتبط ادامه دادند. بچه‌هایی بودند که نزد کارشناسان ما نقشه‌کشی آموختند و بعد از مدتی خودشان این کار را دنبال کردند. این‌ها همه از آثار بازدیدهای علمی است که هر کدام در جای خود نوعی فناوری آموزشی محسوب می‌شود.»

« عمده‌ترین سؤالاتی که در حین بازدیدها برای دانش‌آموزان مطرح‌اند، کدام‌ها هستند؟ »

خورشیدی، بازدید از نمایشگاه مؤسسه مورد درخواست دبیران تاریخ، جغرافیا و علوم اجتماعی بوده است. به همین دلیل برای بازدید سرگروه‌ها، معلمان و دانش‌آموزان مدرسه‌های تهران و شهرستان‌ها برنامه‌ای تنظیم شد تا در هفته یکی دو روز را به این مهم اختصاص دهیم. قابل توجه است که علاوه بر معلمان و دانش‌آموزان، دانشجویان جغرافیا نیز از بازدید گروهی از نمایشگاه مؤسسه استقبال می‌کنند. حتی از شهرهای دیگر مانند مشهد و زاهدان برای بازدید می‌آیند.»

استاد سحاب: «روزگاری در این کشور تنها دانشگاه تهران بود که یک نقشه درست و دقیق در اختیار داشت که مؤسسه بروخیم آن را منتشر کرده و در پاریس چاپ شده بود. خاطریم هست، یک بار دکتر گنجی گفته بود تنها مؤسسه‌ای که برای استفاده مردم و سازمان‌ها نقشه منتشر می‌کند، مؤسسه سحاب است. به همین دلیل، ما همواره بازدیدهایی را برای دانشجویان در نظر گرفته بودیم. دانشجویان تربیت‌معلم و دانشگاه خوارزمی از بازدیدکنندگان این مؤسسه بوده و هستند. اگر نقشه‌ها حاوی اطلاعات کافی و دقیق باشند، نوعی فناوری آموزشی محسوب می‌شوند که می‌توانند در کنار مطالب و محتوای درسی قرار گیرند و کار معلم را در آموزش کامل کنند.»

گل صنم سحاب: «یکی از مشکلاتی که شاید بیشتر دانش‌آموزان با آن روبه‌رو هستند، ناآشنایی با جهت‌های جغرافیایی است. بازدید از مؤسسه و آشنایی با انواع نقشه‌ها، کره‌ها، نحوه طراحی و تولید و چاپ انواع نقشه‌ها، اطلس‌ها و نگاره‌ها، نه تنها برای دانش‌آموزان جالب و جذاب است، بلکه برای معلمان آن‌ها هم قابل توجه است. بازدید از مؤسسه‌های علمی و آموزشی در واقع مکمل کار معلمان در مدرسه‌هاست. ما تلاش می‌کنیم در هر بازدید اطلاعات اضافه بر کتاب درسی را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهیم.»

« یکی از مزایای بازدیدهای علمی از مجموعه جغرافیایی سحاب این است که می‌تواند دانش‌آموزان را با موضوع جهت‌یابی بیشتر آشنا کند. در این باره برایمان بفرمایید. »

پاک: «به نکته خوبی اشاره کردید. خیلی از بچه‌ها در مورد جهت‌یابی دچار خطا می‌شوند. ما این موارد را با مثال‌های ملموس برای آنان تشریح می‌کنیم. به‌طور مثال، از آن‌ها می‌پرسیم خانه‌های شمالی و جنوبی چه تفاوتی دارند؟ خانه‌هایی که هنگام ورود به آن‌ها ابتدا وارد حیاط و سپس وارد ساختمان می‌شویم، شمالی هستند یا جنوبی؟ بعد به‌طور غیرمستقیم آنان را هدایت می‌کنیم تا به جواب

یکی از پرسش‌های دانش‌آموزان

موضوع رنگ در

نقشه است. آنان

دوست دارند

بدانند رنگ‌گذاری

در نقشه‌ها چه

مفهومی دارد و

هر رنگ بیانگر چه

اطلاعاتی است

و امثال آن نیست، بلکه «دانشی است که با زندگی ما سروکار دارد». مسائل محیط زیست، آب‌وهوا، آلودگی هوا و بسیاری از موضوعات دیگر با دیدن نقشه‌های موضوعی برای آنان روشن و خود‌انگیزه‌ای برای جلب استعدادها می‌شود. به‌طور خلاصه باید گفت، اطلاعاتی که به دانش‌آموزان ارائه می‌شود، برای تکمیل و رفع نقص کتاب‌های درسی است.»

« آیا شهرهای دیگر هم برای بازدید می‌آیند؟ »

پاک: «بله، از شهرهای اطراف استان تهران تا سیستان و بلوچستان برای بازدید به اینجا آمده‌اند. حتی سرگروه‌های آموزشی مدرسه‌ها و مناطق آموزش و پرورش هم می‌آیند. ما برای بازدیدها از پانزدهم شهریور ثبت‌نام و هماهنگ می‌کنیم»

مدرسه‌ها با درخواست کتبی و هماهنگی با مدیر روابط عمومی مؤسسه می‌توانند برای بازدید از نمایشگاه مؤسسه وقت تعیین کنند.»

« مجموعه شما با موزه‌های جغرافیایی چه تفاوت یا شباهتی دارد؟ »

استاد سحاب: «تا جایی که من اطلاع دارم، در ایران موزه مخصوص دانش جغرافیا نداریم. ما بنا داریم اگر شرایط آن مهیا شود و همکاری لازم با ما انجام شود، یک کتابخانه و موزه جغرافیایی در کشور راه بیندازیم. آنچه در اختیار ماست، از نظر من به ملت ایران تعلق دارد و مردم ما باید از آن بهره ببرند.»

« آیا شما در حوزه تحقیق و پژوهش هم به علاقه‌مندان خدمت می‌دهید؟ »

پاک: «بله، اگر کسی نیاز داشته باشد او را راهنمایی می‌کنیم. برای تحقیق و پژوهش زیاد مخاطب داشتیم. در مورد فعالیت‌های تحقیقاتی و پژوهشی، ضمن مشاوره با اعضای هیئت علمی مؤسسه و استفاده محدود از منابع کتابخانه جغرافیایی منحصر به فرد مؤسسه سحاب، می‌توانند از این امکانات در طرح‌های مطالعاتی خود بهره‌مند شوند.»

« برخی مباحث آموزشی را می‌توان با بازی و سرگرمی به بچه‌ها آموزش داد. شما در بازدیدهای دانش‌آموزان دوره‌های تحصیلی پایین‌تر به چه نحو عمل می‌کنید؟ »

گل‌صنم سحاب: «معمولاً به فراخور مخاطب از بازی و سرگرمی استفاده می‌کنیم. ما نقشه‌های موضوعی زیاد

استاد سحاب: «یکی از پرسش‌های دانش‌آموزان موضوع رنگ در نقشه است. آنان دوست دارند بدانند رنگ‌گذاری در نقشه‌ها چه مفهومی دارد و هر رنگ بیانگر چه اطلاعاتی است. جهت‌یابی، کروکی، اطلاعات نقشه‌ها، پیدا کردن نشانی‌ها و مواردی از این قبیل را دوست دارند یاد بگیرند. ما در مؤسسه تلاش می‌کنیم با ساده‌ترین امکانات و ابزارها، آنان را به جغرافیا علاقه‌مند کنیم تا وقتی به کلاس و مدرسه برمی‌گردند، درس معلم خودشان را بهتر یاد بگیرند. جغرافیا و محیط زیست با هم ارتباط مستقیم و تنگاتنگ دارند و ما باید به بچه‌ها یاد بدهیم زندگی ما وابستگی مستقیم به آن دارد. باید جغرافیای کشورمان را به آنان خیلی خوب و کاربردی یاد بدهیم. دانستن پایتخت یک کشور در آفریقا و اروپا مهم‌تر است یا اینکه دانش‌آموزان ما یاد بگیرند مسیر خانه خودشان تا مدرسه یا یک نقطه دیگر را روی نقشه پیدا کنند یا خودشان آن را برای دیگری ترسیم کنند؟ دانش‌آموز هر استانی ابتدا باید شهر و استان خودش را خوب بشناسد. متأسفانه کتاب‌های درسی تاریخ و جغرافیا از نظر نقشه‌های باکیفیت و جذاب که علاقه و توجه دانش‌آموزان را به خود جلب کنند، کمبود دارند. از طرف دیگر، در بیشتر مدرسه‌های ما نقشه‌های آموزشی که تنها و حداقل وسیله آموزشی است، در اختیار معلم قرار ندارد. به همین دلیل درس جغرافیا برای دانش‌آموزان کسل‌کننده و بی‌روح است و جذابیتی ندارد. در نتیجه، وقتی این دانش‌آموزان به نمایشگاه مؤسسه سحاب می‌آیند، با دنیای دیگری از جغرافیا روبه‌رو می‌شوند که فقط نام شهرها و پایتخت‌ها

»
بازدیدهای علمی
می‌تواند در ایجاد
علاقه دانش‌آموزان
نسبت به
مجموعه‌ای از
دانش‌ها و علوم
مانند تاریخ و
جغرافیا مفید و
مؤثر باشد

داریم و در بازدیدها سعی می‌کنیم از طریق نقشه، بچه‌ها را با کشور خودمان، منابع، امکانات، اقتصاد، پوشاک، سوغات، مناطق گردشگری و سایر امکانات استان‌ها آشنا کنیم. گاهی از مسیر بازی‌ها پیش می‌رویم و با ایجاد تنوع، آموزش را برای آنان جذاب می‌کنیم. ابتدا در مورد انواع نقشه‌ها و رنگ‌ها و علائم به کار برده شده در آن‌ها توضیحاتی داده می‌شود. سپس سؤالاتی مرتبط با اطلاعات داده شده مطرح می‌شود. هر دانش‌آموز پاسخی می‌دهد و دیگری آن را کامل می‌کند. به هریک امتیازی داده می‌شود و آخر سر به آن‌هایی که امتیاز بیشتری دارند جوایزی اهدا می‌شود.»

« سخن آخر

استاد سحاب: «اهمیت جغرافیا کمتر از فیزیک و شیمی نیست، چون جغرافیا با زندگی ما سروکار دارد. لذا لازم است در مدرسه‌های ما مانند کشورهای پیشرفته به آموزش جغرافیا اهمیت زیادی داده شود، به طوری که دانش‌آموزان با علاقه و رغبت بیشتری به آن توجه کنند. در نتیجه، تشکیل کلاس درس جغرافیا در مدرسه‌های ما (مانند کلاس‌های فیزیک و شیمی) ضروری است و دانش‌آموزان را با محیط زندگی خود و مشکلاتی مانند آلودگی هوا و محیط زیست که در اثر بی‌توجهی به دانش جغرافیا به وجود آمده‌اند و صدها مسئله که در زندگی خود با آن سروکار خواهند داشت، آشنا خواهد کرد.

گلی سحاب: «یکی دیگر از نکته‌هایی که ما معمولاً سعی می‌کنیم در همین فاصله کوتاه بازدید توجه بچه‌ها را به آن جلب کنیم، موضوع خوب دیدن و توجه به محیط است. یکی از کارهایی که ما بعد از بازدید به دانش‌آموزان توصیه می‌کنیم، نوشتن گزارش از این بازدید و ارسال یک نسخه از آن برای مؤسسه است. برخی نکته‌ها مثل تاریخ تأسیس یک مؤسسه پیش روی بچه‌هاست، اما غالباً به آن توجه ندارند. لازم است دانش‌آموزان قبل از بازدید از هر مجموعه علمی، از طریق معلمان خود یا دنیای وسیع اینترنت، اطلاعاتی درباره آن به دست بیاورند تا با آگاهی قدم به آنجا بگذارند. ما در حین بازدید به آنان یادآوری می‌کنیم شما فقط به اطلاعات ارائه شده با دقت گوش کنید. تاریخچه هر مؤسسه معمولاً به صورت مکتوب وجود دارد یا روی سایت‌های اینترنتی در دسترس است. بچه‌های ما باید در این باره آموزش ببینند تا بهترین بهره‌برداری را از بازدیدها داشته باشند.»

« از حضور شما در این میزگرد سپاسگزاریم.

